

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MA'SULIYATLILIK VA TASHABBUSKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

Charos Boymatova Zayniddinovna

Qarshi shaxri 26-maktab

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Hozirgi zamon ta'lim tizimining oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — tarbiyalanuvchilar qalbidagi ezgu fazilatlarni rivojlantirish, ularni hayotga, kasbga va jamiyatga mas'uliyatli, faol, tashabbuskor shaxs qilib voyaga yetkazishdan iborat. Bu borada, albatta, o'qituvchi shaxsi, uning bilim saviyasi, odobi, kasbiy mahorati bilan birga, aynan mas'uliyatlilik va tashabbuskorlik tuyg'ulari alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan shu ikki faktor bo'lg'usi pedagoglarda erta yoshdan shakllantirilsa, ular hayot yo'llarida, ayniqsa, bolalarga ta'lim-tarbiya berishda katta natijalarga erisha oladilar. Shu sababli, pedagog kadrlar tayyorlash dasturlarida, o'quv jarayonlarida, amaliy mashg'ulotlarda ham doim ushbu fazilatlarni qayta-qayta kuchaytirib, yuksaltirib borish talab etiladi.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, mas'uliyatlilik, tashabbuskorlik, kasbiy fazilat, pedagog, ta'lim, tarbiya, innovatsiya, zamonaviy jamiyat, motivatsiya, yetakchilik.

Birinchi navbatda, mas'uliyatlilik tuyg'usi o'qituvchi kasbining tub mohiyatidan kelib chiqadi. O'qituvchi yosh avlod — kelajagimiz tayanchiga ta'lim va tarbiya beradi, ularning dunyoqarashi, hayotga munosabati, hatto axloq-odob me'yorlariga amal qilishi o'qituvchidan bevosita o'rnak oladi. Shu sababli har bir bo'lajak o'qituvchida ushbu kasbning naqadar muqaddas va bir umr davom etuvchi mas'uliyat ekanligini anglash tuyg'usi mustahkam bo'lishi lozim. Bu holatda nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki ichki ma'naviy fazilat, hayotiy pozitsiya ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli pedagogika fakultetlarida o'qiyotgan yoshlar doim o'zlarini kelajagi buyuk kasbga, yurt farovonligi uchun xizmat qiladigan yetuk shaxs sifatida tayyorlashlari lozim. Mas'uliyatlilikni shakllantirish va rivojlantirishda ta'lim jarayonining mazmuni, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi kommunikativ jarayonlar, talabalar uchun yaratiladigan muhit, pedagogik andozalar, kasb etikasiga rioya qilish, shuningdek, o'zini-o'zi nazorat qilish, doimiy o'z ustida ishlash kabi sharoitlar muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Har bir bo'lajak o'qituvchi o'z faoliyatida har bir harakati, har bir so'zi, bolaning qalbiga, dunyoqarashiga, hatto ertangi kuniga ta'sir ko'rsatishini chuqur anglab, har bir ishga yondashishda yuqori darajada mas'uliyatli bo'lishi zarur. Aynan shunday yondashuv kasb tanlovida ijobiy natijalarga olib keladi, kelgusida esa o'z kasbini sadoqat bilan sevuvchi, talabchan va mehribon ustozlar safi kengayib boraveradi [1]

O'qituvchilik kasbining o'ziga xos xususiyatlari bor. Bu kasb jamiyatning har bir tuzilmasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, nafaqat bolada, balki butun oilalar, mahallalar, hattoki jamiyat fuqarolarida ham ta'sir kuchiga ega. Shu sababli o'qituvchi doim namuna bo'lishi, o'zini tutishi, so'zlari, muomala madaniyati orqali boshqalarni tarbiyalashi kerak. Mas'uliyatlilik esa aynan yoshligidan, talabalik yillaridan boshlab o'z ustida ishlash, o'zini har tomonlama kamol toptirishdan boshlanadi. Boshqa tarafdin, zamonaviy o'qituvchi hayotning o'zi oldiga tortgan olg'a yurish, yangilik sari intilish, rivojlanish, taraqqiyot talabiga ham javob bera oladigan, tashabbuskor bo'lishi lozim. Tashabbuskorlik pedagogik faoliyatda doim kerak bo'ladigan jihatdir. Tashabbuslilik nafaqat yangi loyihalarni amalga oshirishda, balki kundalik mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish, o'quvchilarda ijodkorlik va ilg'or fikrlashni rivojlantirish, innovatsion metodlarni joriy etishda, ilk o'zgarishlarni hayotga olib kirishda, yangi g'oyalar bilan islohotlar yo'nalishlarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi [2].

Bu borada, tashabbuskorlik sifatini rivojlantirish uchun bir qancha omillar mavjud. Pedagogik ta'lim jarayonida o'qituvchilarda mustaqil fikrlash, o'tkir tafakkur asosida qaror qabul qilish, yangi g'oyalarni ilgari surish, jamoada ishlash, faol ishtirok etish uchun turli ko'nikmalar bo'lishi muhim. Zotan, maktab hayotida ko'plab muammolar va qiyinchiliklar chiqishi mumkin. Bunday hollarda odatdagidek harakat qilish emas, balki tashabbuskorlik qilish, ilg'or g'oyalar orqali muammolarni hal qilish kasbiy mahoratning eng muhim belgisi hisoblanadi. Pedagoglar faoliyatining asosida tashabbuskorlik har doim yuqori baholanadi. Sababi, tashabbusgarlik orqali o'quvchilar tomonidan ilgari surilayotgan har qanday fikr va takliflarni qo'llab-quvvatlash, ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish, yangi usullar o'ylab topish mumkin bo'ladi. Natijada, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi, ular ham ijodkor va tashabbuskor bo'lib voyaga yetadi. Tashabbuskor pedagog doim harakatda, yangilik sari intiluvchi, zamonaviy ta'lim talablari asosida o'zini mustahkamlovchi bo'lib yetishadi. Bu esa ta'lim tizimining har tomonlama taraqqiyotiga olib keladi [3].

Har bir bo'lajak o'qituvchining o'z oldiga ulkan maqsadlar qo'yib, hayotda erishayotgan natijalari bevosita uning tashabbuskorligi va mas'uliyatlilik darajasiga bog'liq. Tashabbuskorlik ham, mas'uliyatlilik ham osonlikcha shakllanadigan xususiyat emas. Ular inson o'zi ustida muayyan ijtimoiy, shaxsiy va kasbiy tajriba orttirib borgan sari taraqqiy topadi, kuchayadi. Shu boisdan ham, pedagogika fakultetlari, o'quv yurtlari, ilmiy-amaliy markazlar bu ikki muhim fazilat rivoji uchun shart-sharoit yaratib, o'qituvchilikka qadam qo'yayotgan yoshlarni tayyorlab boradi. Kasbiy faoliyat davomida uchraydigan har qanday qiyinchilik, to'siqqa duch kelgan, yangi tajribalarni o'zlashtirish jarayonida ham tashabbuskorlik va mas'uliyatlilik pedagogdan matonat, iroda, qat'iyat va bardamlilik kabi fazilatlarni talab qiladi. Bunday kasbiy muhit, murakkab jarayonlar orasida o'ziga xos yondashuv va yetakchilik

xususiyati shakllanadi. Natijada esa yetuk pedagoglar jamiyatimizga kirib keladi. Bu esa jamiyat taraqqiyoti uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, bo'lajak o'qituvchilarda mas'uliyatlilik va tashabbuskorlikni rivojlantirish ular farzandlar tarbiyasi, ma'naviyatini mustahkamlash va ijtimoiy hayotda va muayyan kasblarda ham yetakchi shaxsga aylanishlarida asosiy omil hisoblanadi. Shuningdek, ushbu fazilatlar o'quvchilarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularni ham tashabbuskor, mas'uliyatli shaxslar qilib tarbiyalash imkonini beradi [4].

O'z navbatida, pedagoglarda mas'uliyatlilik va tashabbuskorlikning rivojlanishi maktab hayotida doim yangilik va islohotlarni natijador amalga oshirish, o'quvchilarni qiziqitira olish, ular bilan quvonchli va samimiy muloqot o'rnatishda ham yordam beradi. Hamma pedagog o'z kasbini chin yurakdan sevsa, kasbiy mas'uliyatni doimo his etsa, yangilikka intilsa, o'z ustida to'xtovsiz ishlasa, bu o'zbek maktablarini, oliy ta'lim muassasalarini yanada taraqqiy qilgan, zamonaviy va ilg'or jamiyatlar qatoriga olib chiqishga xizmat qiladi [5].

Bugungi kunda ta'lim tizimiga davlatning va jamiyatning munosabati tubdan o'zgarmoqda. Zamon talablariga mos zamonaviy va innovatsion yondashuvlar joriy qilinmoqda. Endilikda pedagog nafaqat ta'lim beruvchi, balki ma'naviy yetakchi, lider, tashabbuskor, ilg'or pedagog bo'lmog'i lozim. Mas'uliyatlilik va tashabbuskorlik fazilatlari yuksak kasbiy saviyaga ega pedagoglarni tayyorlashda har qachongidan muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu fazilatlarning har bir bo'lajak o'qituvchida shakllanishi, ularning motivatsiyalari, kasbiy o'sishi uchun xizmat qiladigan sifatlarni tarbiyalash, hayotga ishonch bilan qadam qo'yishlariga yordam beradi. Bu bilan pedagoglar jamiyatda muhim ijtimoiy rol egallab, mamlakat taraqqiyoti va farovonligining asosi hisoblanadi. Shuning uchun ham, oliy ta'lim muassasalari, fakultetlar va barcha pedagogik soha boshqaruvchilari tomonidan bo'lajak o'qituvchilarda mas'uliyat va tashabbuskorlikni rivojlantirish bo'yicha tizimli va chuqur ishlar olib borilishi ta'lim sifatining oshishi, zamonaviy pedagoglarning yetishib chiqishi uchun zamin hozirlab beradi. Pedagogik mashg'ulotlar, ijtimoiy tadbirlar, psixologik treninglar, o'quv-seminarlar, kurslar orqali yosh o'qituvchilar faoliyati doim rag'batlantirilib, ular mustaqil, mustahkam irodali va yangilik sari intiladigan yetuk kadrlar sifatida shakllanadi [6].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, bo'lajak o'qituvchilarda mas'uliyatlilik va tashabbuskorlik fazilatlarini rivojlantirish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridandir. Ular yordamida o'qituvchilar zamonaviy jamiyat talablariga mos, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi, o'ziga va boshqalarga foydali shaxs bo'lib kamol topadi. Bu esa, o'z navbatida, farzandlarimiz qalbida ezgulik, mehr-muruvvat, yurtga sadoqat, kasbga hurmat va innovatsion tafakkur shakllanishiga zamin yaratadi. Qisqa qilib aytganda, pedagog kadrlarni mas'uliyatli va tashabbuskor qilib tayyorlash –

kelajak taraqqiyoti, intellektual jamiyat poydevorini mustahkamlash, xalqimiz va yurtimiz baxti uchun xizmat qiladigan eng asosiy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qudratov E., Sharipova D. "Zamonaviy ta'lim va innovatsion metodlar". Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
2. Mallaev N. "Pedagogik mahorat asoslari". Toshkent: O'zbekiston, 2020.
3. Akramova F. "Pedagogikadagi zamonaviy tendensiyalar". Toshkent: Fan, 2021.
4. Mahmudov M. "Qiyosiy pedagogika asoslari". Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. Saidov A.I., Tarixonova Z. "Pedagogika: nazariya va amaliyot". Toshkent: TDPU, 2017.
6. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent: Adolat, 2022.
7. "Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida pedagogik innovatsiyalar". Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Toshkent, 2023.
8. Allamurotov B., Umarova S. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". Toshkent: TDPU, 2020.
9. Rasulov M. "O'qituvchi kasbining psixologik asoslari". Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.